

Miloš Janoušek

NEWS
KOVE
PAVOP
TIKUM

ZBIERKA POVIEDOK

Miloš Janoušek

NEVOSKOVÉ PANOPTIKUM

Zbierka poviedok

2021

Vydané vlastným nákladom
Publikáciu realizovalo Publico
Druhé, rozšírené vydanie

© Miloš Janoušek 2021
Cover Design © Jakub Janoušek 2021
ISBN 978-80-570-3596-1
ISBN 978-80-570-3597-8

O autorovi

Autor knihy *Nevoskové panoptikum*, spisovateľ, dramatik, publicista a pesničkár Miloš Janoušek je osobnosť mnohých záujmov a takmer neohraničenej tvorivej šírky. Do teatrologickej literatúry prispel knihou o legendárnom Divadle u Rolanda (alebo *Roland-Retro*, 1996), za ktorú získal Cenu Literárneho fondu; publikácia o slovenskom folku, *Folk na Slovensku* (2006), je dnes zaradená medzi odporúčanú literatúru Filozofickej fakulty UK; z prózy okrem spomenutého *Nevoskového panoptika* (za ktoré dostal Cenu Združenia vydavateľov a knikupcov Slovenska 1993), vydal aj zbierku sci-fi a fantasy poviedok *Testament* (2015); z poézie spomeňme aspoň *Životopis z nevydanej knihy* (1997) a *Vianoce v Beatleheme* (2000).

Skladal hudbu a písal divadelné hry pre detské publikum – tie sa hrali v bratislavskom Divadle a.h.a., Divadle TICHŤO a spol., v Činohre SND a v Starom divadle v Nitre, ale aj v zahraničí (Srbsko); s Viki Janouškovou bol spoluautorom alebo na motívy jeho tvorby vznikli inscenácie *Izrafel* (2011), *Déjà vu* (2012) a *Zaplavenie* (2014).

Pre mnohých je známy najmä ako hudobník a pesničkár – so svojou skupinou *Jednofázové kvasenie* doposiaľ vydal sedem albumov - *Jednofázové kvasenie* (1990), *Ein Stein Blues* (1994), *Jednofázové kvasenie Live* (2000), *Bezfázový stav* (2011), *Druhý pes, tretia fáza* (2012), *Rybí menuet* (2016) a *V budúcom živote* (2021), dva z nich (*Bezfázový stav* a *Rybí menuet*) boli nominované na cenu *Radio_Head Awards*. Vydal tiež sólový album *Mapy ticha* (2017).

Z recenzií *Nevoskového panoptika* (prvé vydanie):

„*Nevoskové panoptikum* je knihou humorne až ironicky ladených poviedok, v ktorých sa autor predstavuje ako skúsený a názorový pozorovateľ zážitkového typu a čistých línií. ... Nám galeristom to dokazuje ... úvodný odstavec v poviedke *Sila imaginácie*, pretože s tak poučenou a epickou prostotou sa v kunsthistorickej literatúre len tak nestretáme.“, z *recenzie Pavla Siku k prvému vydaniu*.

"Janouškova poviedka *Keď som bojoval na Oremláze* nám tiež občas pripomína Haška. Jeho zobrazenie je zábavnejšie ako Škvoreckého v *Tankovom prapore* alebo Švandrlíkovo v próze *Černí baroni*." *Robert B. Pynsent, britský slavista*

"Najnápaditejšou ukážkou čierneho humoru, s akou som sa stretol v slovenskej literatúre, je Janouškova poviedka *Božské džezy*. (...) Janouškove poviedky obsahujú vzácne málo pesimizmu, ale na druhej strane vyjadrujú isté obavy, známe už z gotických románov, obavy z nebezpečného zasahovania techniky do prírody. Tým akoby Janoušek reflektoval spôsob myslenia a štýl Karla Čapka.“ *Robert B. Pynsent, britský slavista*

I.

NEVOSKOVÉ PANOPTIKUM

Zberateľská vášeň

Kto z obyčajných ľudí, bežných smrteľníkov, pochopí krásu a prekliatie zberateľskej vášne, radosť a utrpenie, veľkosť očarenia, ale aj hĺbku zatratenia a pádu do ničoty?

Kto pozná horúčavu očakávania, ktorá zachvacuje telo zberateľa, triašku z netrpezlivosti, onen známy „tremor collectionér“, často výstižne opisovaný v najlepších dielach priekopníkov umeleckej psychiatrie, najmä H. M. Gilberta a V. S. Tretjaka, zakladateľa známej Tretjakovskej kliniky? Len sám zberateľ vie pochopiť hĺbku prežitku, homogenitu utrpenia blížneho, postihnutého podobnou vášňou; iba zberateľ vie oceniť intenzitu „tremor collectionér“ iného zberateľa a vydať sa neprebádanými cestami jeho mentálneho labyrintu.

Hoci som sa i ja stretol s touto nerestou, stalo sa to v pomerne neskorom veku a možno aj preto nepatrím medzi tých maximálne postihnutých. Pri všetkej skromnosti môžem vyhlásiť, že je to forma pre okolie nie nebezpečná, dôkazom čoho je aj mnoho mojich priateľov, ktorí ma navštevujú v dobrej nálade a bez obáv. Naopak, rád poskytnem radu i pomoc, pretože viem voči umeniu zaujať správny postoj a rozumný odstup. Už dávno som totiž pochopil, že umenie tu nie je preto, aby čosi n a z n a č i l o, ale naopak, existuje preto, že má čosi p o v e d a ť. A nahlas. Preto viem, že čím je artefakt väčší, tým je väčšie aj Umenie. Aj jeho účinok. K malým soškám pristupujem s rozpakmi a nedôverou. Ak sa však dostanem k soche v nadživotnej veľkosti, dokonca k súsošiu, vzruší ma to a naplní dôverou nielen k Umeniu, ale aj k spoločnosti, ktorá umožnila vznik takéhoto dôkazu solidnosti a triezveho úsudku.

Možno som sa dostal príďaleko od témy, ktorú som načal, v prípade umenia však nie je žiadne slovo prebytočné, ak má ozrejmiť aspoň časť utrpenia, ktoré zakúsi citlivý človek. Ako som už spomenul, milujem veľké veci – mohutné a dôstojné, také, ktoré síce v človeku vzbudzujú pocit nepatrnosti a nedôležitosti, no svojou majestátnosťou sú oslavou ľudského umu a pracovitosti najmä brachiálnych svalových skupín a celkom prirodzene v človeku vzbudzujú dôveru a túžbu sa o ne oprieť, udržať sa vo vratkej rovnováhe. Hoci milujem veľké Umenie, z určitých – najmä pekuniárnych – dôvodov mu nemôžem holdovať v takej miere,

ako by som chcel. To mi však nebráni zúčastňovať sa aukcií, pohybovať sa v spoločnosti umelcov, bohémov a iných robotníkov umenia, zoznamovať sa s géniami a obcovať s éterickými bytosťami, obývajúcimi predsieň Svätyne. Moje zaniehanie mi umožnilo stretnúť sa s mnohými podivuhodnými mužmi a ženami, prinútilo ma v nemom obdive konfrontovať svoje názory s ich dynamickými monológmi. Koľko podivuhodných osobností sa skrýva za zdanlivo bežnými fasádami týchto skromných mecenášov umenia; ako hlboko dokáže Čas vleptať svoje chemikálie do štukatúry vrások ich tváří...

Spoznal som ich mnohých, udivili ma prostotou a bezmedznou neohraničenosťou svojho hermeticky uzavretého citového prežitku – ich postavy sú však len existenčné busty pri vyslovení mena Rudy Tichy...

Ak sa vám pri vyslovení tohto mena nezastavil v hrudi dych a srdce neprerušilo „svojho behu cval“, nemusí vás to trápiť. Ani mne sa vtedy nič nezastavilo... Aspoň nie po prvý raz. Dá sa dokonca povedať, že pri mene Rudy Tichy som zostal dokonale chladný. Že to ani inak nemohlo byť, pochopil som až neskôr, pri detailnom spoznaní jeho osobnosti, preskúmaní všetkých záhybov jeho duchovna: tento mecenáš je najskromnejší zo všetkých ľudí, ktorých som doposiaľ spoznal! Skromnejší než Miron Vojnović, Klaus Uhde, dokonca skromnejší než Eugen Suchoň. Jeho nenápadnosť bola priam manifestačná. Silou svojej osobnosti nútil okolie, aby prehliadalo jeho dvojmetrovú postavu, aby neregistrovalo nenápadný, až takrečeno Brownov pohyb, ktorým sa pohyboval po miestnosti. Jeho život bol prísnu rehoľou, slúžiacou jedinému cieľu – byť služobníkom umenia. Dnes už – aspoň my, zberatelia – vieme, že svoje lokajské povinnosti vykonával verne a s úsilím, hodným služobníka najlepších domov viktoriánskeho Anglicka; ešte pred pár rokmi bolo jeho meno úplne neznáme, alebo sa vyslovovalo len so zdvihnutým obočím a zhovievavým úsmevom na perách. Kto z nás mohol vtedy tušiť, že tento nenápadný človečik sa stane zakladateľom nového zberateľského smeru a svojím ani nie šesťdesiatročným vekom posunie hranicu nestorstva až takrečeno k puberte, k veku dospievania a vyrážok?

Zoznámil som sa s ním celkom náhodou, v londýnskom Sotheby's, kde prebiehala dražba umeleckých zbierok princa Richarda, zvaného Umelé srdce. Vo svojej neskúsenosti som nepochopil, že muž, s ktorým som sa zrazil pri vitríne porcelánových servisov dynastie Ho, je nenápadný. Niežeby chcel byť nenápadný a dovoľával sa toho, ale jeho skromnosť si to proste vyžadovala. Vďaka mojim malým skúsenostiam v takýchto vysokých kruhoch sa mi dvojmetrový muž zdal byť až priveľmi nápadný. Svoje spoločenské faux pas som si však uvedomil veľmi rýchlo, hneď ako som sa mu ospravedlnil za svoju nepozornosť.

Po mojich prvých slovách sa ozvali rozhorčené hlasy a nesúhlasný šum okolostojacich. „Panebože," konšternovane zvolala jedna z prítomných dám. „Ten človek nevie, že Mr. Tichy je nenápadný? Kto je to? Ako sa sem dostal? Oh!" a omdlela.

Cítil som, ako ma zalieva červeň a túžil som sa prepadnúť pod čiernu zem. I vo svojom prostom plebejskom srdci som cítil, že som spôsobil spoločenský lapsus, hoci jeho príčina mi stále unikala. A vtedy sa po prvý raz predou mnou prejavila veľkosť Rudy Ticheho. Zrušil svoje inkognito, násilím sa vymanil z anonymnej nenápadnosti a láskavým hlasom povedal:

„Vidím, mladý muž, že ešte nepoznáte zvyklosti rozvinutej anglickej spoločnosti. Preto vám odpúšťam." A odišiel k fragmentu čajového servisu majstra Tin'.

Neviem, či som sa niekedy predtým stretol s takou hypertrofiou dobra, aká vzplanula v ten deň pred mojimi očami v blízkosti servisov dynastie Ho. Zatúžil som spoznať tohto zvláštneho človeka, číry extrakt dobroty a aristokratického porozumenia. Hoci som sa snažil rešpektovať jeho nenápadnosť, a z celej sily som ho ignoroval pri každom ďalšom stretnutí, jeho blízkosť ma neodolateľne priťahovala. Cítil som, že stretnutie, ktoré ovplyvní môj budúci život, je na dosah ruky.

Okolo piatej hodiny, keď sa zamestnancom Sotheby's končil pracovný čas, kúpychtiví záujemci sa už vytratilí domov a len zamestnanci, medzi nimi aj majiteľ firmy, pán Sotheby's, jeden po druhom pristupovali k hodinám a cvikali si karty, skôr som tušil než videl, ako Mr. R. Tichy odhadzuje posledné zvyšky svojej nenápadnosti a oblieka sa do kabáta. Potom pristúpil ku mne, chvíľu ma skúmavo pozoroval a napokon povedal:

„Zdá sa, mladý muž, že sa úprimne zaujímate o umenie. Chvíľami som vás sledoval, ako sa pohybujete medzi porcelánom a môžem vám povedať – máte pred sebou budúcnosť. Najmä tá dvojité obrátka pri soľničke cisára Jang – to bol pohľad pre labužníkov. Ak máte chvíľu čas, pozývam vás na šálku čaju."

Zdalo sa mi, že všetko je len sen. Ešte pred chvíľou som bol nemilým stredobodom celej spoločnosti a teraz tu sedím s podivuhodnou osobnosťou zberateľského polosveta, popíjam horúci čaj a rozprávam o jemných nuansách monumentálneho umenia. Môj hosťiteľ trpezlivo počúva, pokyvuje hlavou, až znevrady povie:

„Vidím, že ste znalec. Viete oceniť prostú krásu nielen artefaktu, ale aj idey. Preto vám ukážem niečo, čo ešte nikto nevidel – moju zbierku."

Kráčali sme dlhou chodbou až k točitému schodom vedúcim do suterénu domu a môj hosťiteľ rozprával neuveriteľný príbeh o zberateľskej vášni a umeleckej prezieravosti.

„Samozrejme, vďaka dedičstvu môjho otca, kapitána textilného priemyslu Herberta Ticheho, nebol pre mňa problém venovať sa mojej najväčšej vášni. Zbieral som už všeličo, známky, obrazy, staré autá, kamene, perly, porcelán, sochy – to všetko ma však prestávalo uspokojovať. Mal som v svojej zbierke Modrý Mauritius i Britskú Guajanu – predal som ich ďalej. Kúpil som zbierku najkrajších Praxitelových sôch, aké kedy vyšli spod jeho dláta – tiež čoskoro pošli z domu. S námahou som kúpil nie jednu, ale hneď dve Mony Lisy – obe od Leonarda da Vinci – lenže aj tie ma omrzeli skôr, než som ich stihol dať zarámoviť. Cítil som, že koničky ma začínajú naplňať nudou, čímisi nedefinovateľným. Všetko bolo príliš ľahké; všetko bolo príliš dosiahnuteľné. Čokoľvek som chcel, hneď som aj dostal. Sieť mojich dobre platených agentov korešpondovala s inými mojimi agentmi, pritom sa nudili a preplňovali moju galériu hodnotami, až sa v nej nedalo pohnúť. V pondelok som kúpil Rembrandta, v utorok Rodina, v stredu Chrám svätého Petra... Kupoval som a predával, zhromažďoval a rozdával... Bolo to však to pravé zberateľstvo? Bolo to skutočne to, po čom som celý život túžil?

Raz som sa na svojich potulkách dostal až do milánskej Ambrosiany a mal možnosť listovať vo vzácnom, unikátnom Codex Atlanticus. Obdivoval som predvídavosť a geniálnu jasnozrivosť Leonarda da Vinci, ktorá mu vtlačila rudku do ruky a nútila ho kresliť veci, objavené až o niekoľko storočí neskôr. Kto z nás vie, že padák nevynašiel akýsi Slovák menom Štefan Banič, ale Leonardo da Vinci? Kto z nás vie, že bicykel existoval v Leonardovej hlave už niekedy okolo roku tisíc päťsto?

Vtedy som pochopil, že skutočne vzácne veci nie sú tie bežné, drahé a známe. Poslaním zberateľa je nachádzať a objavovať unikátne, raritné a ojedinelé veci, vymykajúce sa predstavám bežných smrteľníkov. Vtedy som pochopil svoj cieľ a zmysel života."

Zostali sme stáť pred ťažkými opancierovanými dverami. Môj hosťiteľ vyťukal na zámke kód, otvoril dvere a vošli sme do miestnosti prežiarenej svetlom najjasnejších lúčov. Prechádzali sme okolo jednotlivých exponátov a Rudy Tichy so žiariacimi očami vysvetľoval:

„Prvý obraz, ktorý som získal, je Zátíšie so živým Tirolákom nemeckého maliara Hansa von Südlera, maľované ľavou rukou."

„Čo je na tom zvláštne?" opýtal som sa nechápavo.

„Čože – vy neviete, že Hans von Südler stratil ľavú ruku ešte ako dvojročný chlapec? A obraz, ako sa môžete sám presvedčiť, pochádza z jeho posledného, takzvaného tirolského obdobia. A tu sú ďalšie unikáty – Rembrandtova Večerajúca nočná hliadka. Obraz zachytáva jej príslušníkov pri večeri, tesne pred nástupom do Nočnej hliadky. Tá," pohľadovo mával rukou, „je už notoricky známa. Visí v amsterdamskom Rijksmuseum," dodal s výsmechom.

„Tento obraz colníka Rousseaua pochádza z jeho pašeráckeho obdobia. A Rjepinovi Burlaci na Volge sa líšia od svojho dvojníka z leningradskej galérie jediným, hoci významným detailom – miesto starej plachetnice ťahajú za sebou ponorku. Mimochodom, bola to prvá ponorka na území cárskeho Ruska.“

Podišli sme k ďalšiemu obrázku.

„Počítačová grafika z helénskeho obdobia," ukázal na farebné čiary.

„Neuveriteľné," užasol som. „Ako sa im to podarilo?"

„Nuž, nebolo to jednoduché," poznamenal hosťiteľ. „Treba si uvedomiť, že v starom Grécku počítače ešte neexistovali. Takže umelci museli improvizovať s tým, čo mali. A ako vidíte," zvolal víťazne, „podarilo sa im vytvoriť nesmrteľné dielo, jeden z míľnikov počítačovej grafiky.“

A toto je unikát z diela Františka Studeného, legendárneho maliara zo strednej Európy – Zátíšie s chobotnicou. Unikátne preto, lebo Studeného doménou boli zátíšia s údenáčmi. Jedným či dvoma, vo chvíľach optimizmu a čirej radosti zo života až s tromi údenáčmi. Studený dosiahol v údenáčoch dokonalosť priam mystickú. Obraz s chobotnicou predstavuje pokus o hľadanie novej cesty. Po tomto jedinom odbočení sa však Studený opäť vrátil k svojim dôverne známym modelom, s ktorými bol priam až bytostne spätý.

A tu sú ďalšie unikáty – ohryzok z h r u š k y, ktorý Viliam Tell zostrelil z hlavy svojho syna. Tento objav vzbudil vo Švajčiarsku veľký rozruch a prinútil ich zrevidovať časť svojich dejín. Prvý náčrt Cheopsovej pyramídy – ako vidíte, zatiaľ ešte v tvare gule. Originálny rukopis Homérovej Odysey, ktorú slepý básnik napísal Braillovým písmom; zips z plášt'a svätého Petra; Chammurapiho Zákonník práce vo forme lacného paperbackového vydania; schéma motora Noemovej archy; da Vinciho štúdie Mony Lisy a jej úsmevu v období hlbokkej depresie; žiadosť o patentovanie xeroxu mohučským majstrom Johannom Gutenbergom..."

Chodili sme okolo jedného exemplára za druhým, jeden unikát svojou významnosťou prekrýval druhý a ja som si čoraz viac uvedomoval, že sa musím v pokore skloniť pred týmto skromným, ale pracovitým človekom, ktorý neľutoval čas ani peniaze, aby zhromaždil to najvzácnejšie, čo ľudský rod má, čo vytvoril, čo možno neprávom upadlo do zabudnutia, predsa však neodmysliteľne patrí k dejinám Ľudstva, do histórie civilizácie. Vedel som, že raz budem musieť svetu prezradiť pravdu nielen o existencii týchto pokladov, ale najmä o človeku, ktorý svojej vášni obetoval celý život. Vedel som, že raz budem musieť túto sieň, plnú drahocenných pokladov opustiť a vrátiť sa do každodenného života, a preto som sa

snažil navždy vryť do pamäti pohnutú tvár Rudyho Ticheho, opierajúceho sa o obilný kombajn z ďalekej slnečnej Sahary.

Netradičný prístup Arne Neumana

S Arne Neumanom, správnejšie povedané s doktorom Arne Neumanom som sa stretol na XIV. medzinárodnom kolokviu psychopatológie a experimentálnej farmakodynamiky, na ktorom som mal vystúpiť s prednáškou zameranou na citový život derivátov kyseliny vanilmandľovej v kardiovaskulárnom aparáte vyšších hlodavcov. Pod termínom vyššie hlodavce som chápal hlodavce nad dva a pol centimetra, čo malo za následok dost nechutný a trápny spor s profesorom Wladyckym, ktorého nelogické určenie hranice pre vyššie hlodavce až od troch centimetrov vyššie zaviedlo jeho bádanie do slepej uličky a – poviem to otvorene – o niekoľko rokov spomalilo celkové bádanie v tejto dôležitej oblasti. Nechcem opakovať impertinencie a osobné invektívy profesora Wladyckeho, ktoré tento výsostne vedecký spor sprevádzali; život sám však nakoniec vyriešil konflikt tou najjednoduchšou cestou, totiž smrťou profesora Wladyckeho. Jeho prívrženci po strate svojho vodcu buď rezignovali na ďalšiu vedeckú prácu a utiahli sa do ilegality, alebo začali vyznávať dvaapolcentimetrovú hranicu a kolosálnemu rozvoju výsostne dôležitej disciplíny už nestálo nič v ceste.

Nebudem zaťažovať podrobnosťami tejto trápnej, i keď nie nepodstatnej epizódky môjho vedeckého života, lebo dôležitejšie je to, že na tomto pamätnom kongrese som sa opäť po rokoch stretol s Arne Neumanom.

Ak som ešte nespomenul, že to bol môj kolega zo štúdií, vopred sa ospravedlňujem. Toto nedopatrenie je zavinené asi tým, že Arne Neuman nikdy nepatril medzi osobnosti našej školy, na ktoré by človek rád spomínal. Aspoň vizuálne nie. Mnohí študenti boli od neho vyšší, mocnejší; športové typy, ktoré jediným pohľadom roztápali srdcia najkrajších žien, rodení rečníci, študenti, ktorých košaté myslenie rozohrievalo srdcia profesorov a plnilo ich pedagogické osrdia sympatiami k príchodzieму skôr, než si vytiahol prvú otázku.

Neuman nepotreboval manifestovať primárne znaky svojej osobnosti vizuálne, pretože bol iný. Ak bol niečím pozoruhodný, tak to bola jeho podivuhodná schopnosť stavať na hlavu všetky zaužívané zásady študentskej práce, pochybovať o kánonoch, neodškriepiteľne spojených so všetkými odvetvami vedeckej činnosti. Nebolo snáď nič, do čoho by nezavrtal,

čo by nepochybnil alebo aspoň sa nepokúsil obrátiť naruby. Najmä v poslednom ročníku štúdia sa stal obávaným súperom nielen väčšiny študentov, ale dokonca i niektorých pedagógov. Bolo zrejmé, že na škole vyrastá výrazná, samostatne myslíaca osobnosť, čo bolo veľmi nemilé, pretože o to nášmu školstvu nikdy nešlo. V jeho prítomnosti sa obhajoby diplomových prác kolegov menili na neľútostný boj, a pokus o obhajobu práce bol zrazu obranou elementárneho práva na život a existenciu dotyčného študenta. Výsledky dvoj či trojročnej práce a ich prezentácia sa v jeho prítomnosti scvrkli na labilnú kolekciu základných faktov, na báze ktorých Arne hravo vybudoval úplne novú teóriu, zvyčajne celkom opačnú k záverom obhajovanej práce. Dokonca sa povrávalo o jednom renomovanom pedagógovi, ktorý sa nervovo zrútil krátko po tom, ako sa dopyčul, že Arne Neuman pri prečítaní záverov jeho celoživotného diela len mierne zdvihol obočie a poznamenal: „Skutočne?“

Arne Neuman končil štúdium prácou na tému Obhajoba neobhájiteľného a stal sa prvým absolventom školy, ktorý na svoju prácu nemal oponenta. Nikto totiž nebol ochotný riskovať účasť v oponentskej komisii a jeden z akademikov údajne reagoval na ponuku oponovať tejto práci až neadekvátne prudko slovami:

„Ja? Nikdy! Ak doteraz takto vyvádzal pri normálnych témach, čo bude asi robiť pri takomto nezmysle?“

Neuman skončil štúdium s vyznamenaním a pedagógovia euforizovaní touto skutočnosťou ho vyexpedovali aj s diplomom zo školy behom dvadsiatich štyroch hodín po odovzdaní práce.

Takže toto bol obraz Arne Neumana, ako som si ho pamätal ešte zo študentských čias. Pozoruhodné bolo to, že hoci Arne išiel do vedeckého života s nepopulárnou nálepkou chronického kverulanta a revizionistu, hladina vedeckého života sa okolo neho nečakane ustálila a žiadny škandál ju už viac nerozčeril. Povrávalo sa dokonca, že sa nad ním uzavrela úplne, na čom mal vraj svoj podiel aj plat, aký u nás dostávajú mladí vedeckí pracovníci do päťdesiatich rokov; proti tejto domnienke však hovorili občasné práce podpísané Arneho menom a vždy prinášajúce niečo nové, niečo nečakané. Aj to bol dôvod, prečo som sa stretnutiu s ním celkom potešil.

Jeho prednáška bola skutočne pútavá a auditórium ju prijalo s neobvyklým záujmom. Prispelo k tomu i niekoľko netradičných záverov z oblasti citovej deprivácie myši a odhalenie niektorých intímnych záhybov morčacieho duševna. I keď sa všetko nedalo prijať jednoznačne a prešedivení akademici mali dosť práce s prežitím prezentovaných poznatkov, isté je, že to bol opäť starý Arne Neuman so svojimi netradičnými prístupmi a neortodoxným myslením.

Arne však na mňa pôsobil priveľmi zostarnuto. Je pravda, že už uplynuli roky, ktoré nás delili od čias nášho štúdia, od veselého *Gaudeamus igitur* a neviazaného života medzi skriptami a skúmvkami a že to bol čas, ktorý sa už nedá vrátiť späť; zblízka sa mi však zdala jeho tvár oveľa unavenejšia a pohľad vážnejší, než by som očakával. Chvilami som mal pocit akejsi záhadnosti, ukrytej v jeho ľudskej schránke.

Zvítali sme sa veľmi priateľsky a Arne sa dokonca pochvalne vyjadril o niektorých mojich prácach, ktoré čítal. Potešili ma najmä jeho slová uznania, vyslovené na adresu mojej štúdie O rodinných vzťahoch plutónia a jeho dcérskych produktov. Bola to práca, na ktorej som si veľmi zakladal. Ja som sa zasa uznanlivo zmienil o prezentovanej prednáške a najmä o prekvapivých výsledkoch.

„Mám pocit," povedal som, „že úspech a novosť tvojich prác nespočíva len v precíznosti bádania, ale aj v niečom inom – možno je to iné myslenie, oslobodené od konvencií, možno nový prístup k téme..."

Zahľadel sa na mňa dlhým skúmvým pohľadom a po chvíli povedal:

„Ani sám netušíš, akú pravdu si vyslovil. Stereotyp, zabehané chodníčky, alibizmus a konzervatívny náhľad – to všetko sú reťaze, ktoré zväzujú vedu a bránia jej v ceste vpred. Len odvaha k experimentu, vybočenie zo starých schém a ich nahradenie novými oslobodzuje vedu..."

Arne rozprával o svojej práci, ja zas o mojej a všetko, čo som počul, len potvrdzovalo dojem, že vedecké úspechy môjho bývalého kolegu sú výsledkom novej cesty, po ktorej sa vydal. Tieto domnienky som už počul niekoľkokrát predtým z úst mojich spolupracovníkov, vždy som ich však pripisoval skôr ľudskej závidosti a nežičlivosti. Bohužiaľ, i v našich kruhoch panujú názory, že hodnoty prinášame len my; tí druhí sú zväčša ignoranti, hlupáci a samoukovia. Zoči-voči faktom som začínal chápať, že Arne Neuman naozaj našiel novú cestu, po ktorej treba ísť. Nakoniec som sa ho na to opýtal priamo.

„Naozaj to chceš vedieť?" záhadne sa usmial. „Mohol by si sa uspokojiť s vysvetlením, že všetko spočíva v povahe experimentátorskej práce, v netradičnom náhľade na experimentálny materiál. Ak sa uspokojíš s týmto objasnením, môžeš tým len získať a rozhodne budeš šťastnejší."

„To mi nestačí," namietol som tvrdohlavo, cítiac, že som na stope netušenému a možno i trochu desivému poznaniu. „Chcem byť pri niektorom z tvojich pokusov. Je to tvoja povinnosť nielen voči mne, ale najmä voči vede a budúcnosti."

„Ako si želáš," povedal Arne a zvrtol reč na inú tému.

Hoci sme sa o niekoľko hodín neskôr rozišli bez jasného dohovoru, o pár dní mi poštar doručil pozvanie na návštevu Arneho laboratória. Letmo som ešte prebehol niekoľko významnejších časopisov, kde Arne publikoval zaujímavé práce, a v určenú hodinu som stál pred dverami s jeho menovkou.

Viedol ma dlhými vykachličkovanými chodbami, osvetlenými studeným svetom žiariviek, kráčali sme medzi stolmi plnými skúmaviek, prístrojov, digestorov a termostatov. Arne chvíľami pozeral na hodinky a zjavne trochu nervózny vždy zrýchlil krok. Došli sme k bielym dverám s výrazným nápisom:

EXPERIMENTÁLNE PRACOVISKO – NEPOVOLANÝM VSTUP ZAKÁZANÝ!

„Ideme trochu neskoro, ale hádam to ešte stihneme,“ zamrmlal Arne s rukou na kľučke a potom sme vstúpili do veľkej miestnosti.

Bolo to prvotriedne vybavené laboratórium, porovnateľné s ktorýmkoľvek špičkovým pracoviskom vo svete. Čo však bolo prekvapujúce, všade, kam oko pozrelo, pobehovali morčatá a potkany v akýchsi bielych pláštikoch.

Na stole pred nami sa zjavil statný potkan s prešedivenými fúzmi. Premeral si nás nespokojným pohľadom a odmerane povedal:

„Oneskorili ste sa o celých dvanásť minút, páni. Prosím, aby sa to už viac neopakovalo. Injekcie sú pripravené, začneme s očkovaním. Vyhrňte si, prosím, rukáv košele pravej ruky, alkoholom si očistite predlaktie a uvoľnite sa.“